

LENT KOLOZSVÁRON 1920. DECEMBER HÓ

ÍRTA: KUNCZ ALADÁR

*Veled is meghaltam egyszer és
a lehajló fűzfaág anyám sírjára
fektette kihűlt térdeimet.*

Nem lehet menni s mégis megyek. Nincs maradásom, a végzetem húz a városhoz, mint valami nyitott sír felé. Ezt a poharat még ki kell ürítenem. A legkeserűbbet. Bírom-e? Az álmodozás köveiből építettem újra s az emlékezés aranyával, drágaköveivel díszítettem. Felismertem ínyem ízlelésében kis, görbe utcáinak levegőjét, s ha érc az érchez kongott, megdobbant a szívem, mert a szálló vendégjelző harangjára gondoltam, hová gyermekkoromban először léptem be. Messzi szigetek tavaszi viharából kiszívtam az ő tavaszának illatát s keblemet emelte a vágyakozás sajgó kéje. Láttam magamat teli szívvel, dúsan látó szemmel utcáin bolyongani s fejemet a fiatalság koszorúja övezte. Én voltam-e ott, lehettem-e én annyi tisztaság, annyi emberfelettség?...

El kell oda mennem, hogy ezt az utolsó hitet is leromboljam és szívemet hétszeres tövisabroncson átkínózzam, hogy aztán... Aztán? Robog a vonat s a jégvirágos ablakon át szürkén ömlik be a téli nappal. Milyen jó lenne, ha megtorpanna a vonat, ha darabokra törne s egy pillanat alatt kiölné belőlem minden kétséget, félelmet, szörnyű félelmet a halál. De csak vágtatunk. Fejemet behúszom kabátom gallérjába, nem nézek se jobbra, se balra, nem nézem, kik jönnek, kik szállnak le, nem hallgatom, hogyan beszélnek. Itt kellett volna jönnöm évekkal ezelőtt s akkor, ó akkor minden másképp lett volna. Várost nem építettem volna a városra a kínzó képzelet pillérein, csak éltem volna életemet és mindennapjaimat kincs nélkül és nem félve miatta, hit nélkül és nem kényszerülve, hogy legmagasabbra felszökő hitemnek én magam ássam meg a sírját. Szakítottak volna el tőle s bár ordítottam volna vérző sebem miatt, milyen jó lett volna, mégis, a seb hamar begyógyul s alig hogy behegedt, már el is felejtettem volna mindent. De így, csak mindig szebb lett a kép. Futva-futottam a fájdalom

elől s mohón építettem a bűvös várat, annál szebbre, annál tündöklőbbre, mennél inkább bizonyos volt, hogy örökre vége mindennek... És most keresztre feszíti a képzelet játékosát az elképzelhetetlen valóság. Mióta vagyok úton?... Évek, vagy pillanatok múltak csak el? Átfut az út rajtam őrző sebességgel s én lehajtom fejemet szemet lezárva, süketen, mert úgyis meg kell érkezniem idegenül, elkésve, mint önmagamnak évszázadok múlva felébredt bolyongó kísértete...

Oláh sisakos katonák állnak a pályaudvaron. Egy tiszt a berobogó vonat elé szalad. Valamit kiabál, kezével hadonász, egész lénye olyan, mint egy emelyítő káromkodás. A pályaudvar egykor tiszta aszfaltján most szemét, meggyűlt szalma tornyosodik. Utazóládák, pléhvödörök összevissza hevernek. Mindnyájunkat a vonat elé állítanak. Mit akarnak tőlünk, nem tudom. Az egész kép oly idegen és mégis alattomosan, kínzón ismerős, mint egy visszatérő, lidérces álomkép, melynek mindig csak az érzése marad meg, mire felébredünk, de a képet magát elfelejtjük. Alig tudom hogyan, de egyszer csak kint találok magamat az állomás előtti téren. Beülök egy kocsiba úgy, mint régen, s várom, hogy elinduljunk. Mindenki megy már, csak az én kocsim áll még. A kocsis végre bezörget az ablakon. Senkit se várunk? Hová hajtunk? És most belém nyilallik a kérdés: hová? Hová?... Nem, csak *oda* nem. Még nem... Mindegy, akárhová... Úgyis menni kell. Csak be a városba! A kocsi düledezve, nyikorogva megindul s befordulunk a nagy útra. Minek néznék ki az ablakon? Ismerek minden házat, tudom, így kell nekik sorjában jönniük. Szememmel nem láthatom őket jobban, mint így, magam elé nézve és érezve, hogy láthatatlan árnyékuk arcomra esik. Zongorahang üti meg fületem s látok az ablakokon lányfejeket kihajolni. Érzem a szobák illatát és régi szavak megébrednek bennem. Minden

egyszerre támad rám s hiába némák az útszéli házak, ismerős karjuk felém nyúl, ajkukról felém ömlik a szó: hívás és szemrehányás, áldás és átok egyaránt... Most átmegyünk a vashídon, utána még egy kis híd következik s a megszűkülő utcán felhangzik a járóelők zsidaja. Ott van az ablaküveg, mely mögött gyermekarcom oly sokszor bámulta az utca képét. Ott van a bűvös laterna, melyen keresztül bámuló szemem a jelenségek világát látta, a nagy, igazi és becsületes dolgokét, melyeknek tündöklését és mély jelentőségét nem fedte még el a szenvedély és az érdek undok szövete. Kijövök a boltos kapu alól, iskolás könyvekkel a hátamon s jaj, mire a Szent Mihály térre érek, mire kiszállok a kocsiból, ott lesz az irigy kút, mely aggult arcomat, kialudt szememet kárörvendve tükrözi vissza...

A térre ragyogó kék ég borul, mely felé felszökken a karcsú templomtorony, mint ezüstös szökőkút. Oly világos és derűs itt minden. Az emberek gondtalanul járnak-kelenek. Boltok ajtaján csilingel a csengő, ha valaki belép. Az aszfalt szélén sátorok hosszú sora s a felraktározott holmik előtt izgatottan jár-kele, alkuszik a vásárló nép. A templom tövében egymásra rakva hevernek a kivágott fenyőfák, mintha a környező hegyekről sodorta volna őket ide a szél. A levegő kristálytisza, az emberek arca egészséges pírrel borított. Mennyire más világ, ez a hegyi világ! Hol itt a város, amit én keresek, amittől én félttem, aminek szenvedő mártírarca ellenállhatatlanul hív és kísért évek óta? Azt hittem, megállnak az emberek az utcán, ha itt járok, és szótlán, szemrehányó némasággal néznek majd végig. És íme, senki se törődik velem. Gondfelejtető a napsugár és a napok múlása. Az ember úgy futkos élve és munka után, mint ahogy a virág nő, s az elmúlt szenvedések hamva rájuk kérgesedik, hogy a belső gondtalan élet áramlását vértesse. Engem is már majdnem elkap a pillanatnyi élet s a partról forgatagába sodor. De félek, hogy ismerősre találok, ki örvendező, csodálkozó arccal rám kiált... Nem, csak ezt nem! Tudom én, hogy hazug ez a világ. Hallgat itt minden, akinek szava volna. Majd eljövök máskor. Most másfelé vezet utam... Amint az Egyetem utca csendje rám borul, már egészen megváltozik a város képe. Itt az örökkévaló dolgok beszélnek, s akik erre jönnek, sietve mennek át az úton, mert egyedül érzik magukat. A kis téren emelkedik a Szentháromság-szobor s mögötte feltűnik a régi piarista rendház. Egy pap sétál előtte fel és alá, mintha őrt állana. És már felzajlik előttem a múlt. Érzem a meleg szeptemberi napokat, mikor a város tudósnegyedét ellepte a tanulóserg. A szobor körkörtáján könyvek hevertek, melyekre egymás közt alkudoztak a diákok. Ide ömlik századok óta a város és a környék serdülő nemzedéke. Ez a vidék féltékenyen őrzi hagyományait. Itt minden követ szét kell morzsolni, mély árkat ásni az útból s abba beletemetni a házakat, ha valaki más világot, idegen

életet akarna teremteni a régi helyébe. Megsimogatom az öreg rendház rácsos ablakát, mikor elhaladok mellette, s úgy érzem, mintha régi megértő baráttal fognék kezem...

Az út kanyarulatánál meg kell állnom, mintha valaki elébem lépett volna... Az apámtól vettünk egyszer búcsút itt, a temetőből jövet. Mind az öten együtt voltunk, legkisebb fia is már magasabb nőtt, mint ő, s amint tova haladtunk, ő még a sarkon állva maradt és nézett bennünket... Én hátrafordultam önkéntelenül s úgy vettem észre, hogy néz és mosolyog. Erre a jelenetre sohase gondoltam, pedig hányszor, de hányszor újraéltem azóta múltamat. Idáig kellett jönnöm, hogy most újra lássam boldog mosolyát és tekintetét, mely azóta mindig követett. Tisztán láttam szemében a lemondást, a halálban való megnyugvást s mégis mennyi örömet, megelégedést, mily sok hívő bölcsességet fejeztek ki ezek a szemek. Mi pedig mentünk előre vígan, többet hátra sem nézve, míg őt lassan elnyelte a sötétség...

Most már nyugodtan megyek a temetőbe. A rém, amely idáig hívott, vont maga után, eltűnt előlem. Ha talán én jöttem volna először, akkor én... Igen, ezt meg kellett élni, s ki tudja, mit kell majd nekem megélnem? De a felhő egészen eloszlott, ami eddig az én szép városom felett feküdt. Most újra szeretem őt hittel és bizakodva. Az emlékek már nem fájnak. Boldogan támasztom fel őket mindenütt, ahol csak járok, a temetőben, végig a Petőfi utcán, a Majális úton, le a Sétatérig... Mintha külön varázsbolt lenne kezemben, zengővé válnak az élettelen kövek, megtelnek az árnyak, s mikor a Fellegvár felé megyek, körülöttem, mögöttem végtelen sorban vonul már a menet és mámorosan, belső énekszóval megyek az emlékek élén...

Az este már rég leszállt. Karácsonyi este. A hegyoldalba kapaszkodó kunyhók ablakában előmlik a lámpafény. Valamikor egy feketekendős, sápadt mánásasszony járt itt karácsony este és ajándékokat, feldíszített kis karácsonyfákat osztogatott a szegény gyerekeknek. És amint felfelé igyekezem a kanyargós út lépcsőin, egyszerre csak szívdobogva állok meg... Egy magyar karácsonyi ének hangjai ütik meg fületem. Az ének mindinkább közeledik, erősödik. Tisztán lehet hallani, hogy gyerekek énekelnek. Egypár pillanat s az út kanyarulatánál befordul a menet. Elöl egy ajándékokkal megrakott szekér, rajta hatalmas, tündöklő karácsonyfa. Köröskörül éneklő gyerekek. Nem, ez már nem emlék. Elevebb a valóságnál és szebb az álom képeinél. Az út szélére húzódok, hogy helyet adjak a menetnek. Hátral jön az asszony. Arcát a gyertyák ráeső fénye élesen kirajzolja. Ráismerek és szememet ellepi a könny. Utoljára menyasszonyi ruhában láttam, esküvőre menet. Meg kellett akkor állnom elrobogó kocsija előtt és felfognom tekintetét. Abban a pillanatban mindent megértettem, későn, kijavíthatatlanul. Azelőtt beszéltem egyszer neki a feketekendős,

sápadt mágnásasszonyról. Ő emlékezett szavaimra. Nemcsak emlékezett, de életté varázsolta ötöt... Ó, hogy szeretnék hozzáfutni, elébe borulni és mindent elmondani! De nem tudok moccanni se, köt a bűvölet. Távolodik a fény, elhangzik az ének. Zajongó lelkem, vergődő akaratom lassanként lecsitul. Így van ez jól. Tovább kell menni...

Fenn a hegytetőn teljes a sötétség, a magány. Az égen úszik a hűvös holdtányér. Lent a völgyben fekszik a város. A holdfény megcsillog a templom tornyán, házak tetején. Először alig ismerek a városra. Innen nézve sokkal kisebb. Az új részeket teljes sötétség fedi. A sajtóságos, éjjeli megvilágításban, mint ha a régi, omladozó falak megnőtték volna s újra védőleg kerítenek be a várost. Az utolsó épület, amit még látni lehet, a régi bástyatorony. Zömök, árnyba borult alakja zordan emelkedik a házak felé. Ámulva nézem a bűvös képet. Először szorongó,

idegenkedő félelem tölt el. Bánt ez a hallgatóság, mely mögött mégis annyi élet lappang. De aztán megérték mindent és megkönnyebbülve sóhajtok fel... Hiába őrzik a Fellegvárat idegen katonák, hiába kenik erőszakkal idegen színek, idegen szavak mázát a városra. Kiolthatatlanul, leigázhatatlanul él itt a múlt, végtelen sok élet, akarat és ábránd összege, mely mindig visszatér és a természeti erők hajlíthatatlan szigorúságával érvényesíti jogát... A múlt a levegő, a múlt az erkölcs, a múlt a mindenén áttörő, mindenén átszivárgó intéző végzet... Míg idegen szuronyok közt alszik a város, üldözött lelke megébred és a hold ezüst fátyla alatt felépíti igazi hajlékát.

Kuncz Aladár:
Karácsonyi látomások. Nyugat, 1921. 1. szám

Kolozsvár. Belváros, New York kávéház, Takarékpénztár, 1915. A Trianon Kutatóintézet Közhasznú Alapítvány gyűjteményében és tulajdonában lévő képeslapot digitalizálta: Török Máté (2023)